

Dinsdag 28 december 1915 – ochtendeditie

Geen berichten over België.

Dinsdag 28 december 1915 – avondeditie

Berlijn, 28 december. Officiële mededeling uit het grote hoofdkwartier:

Door het vuur van een vijandelijke monitor zijn in de badplaats Westende drie inwoners, onder wie twee vrouwen, gedood.

Gent onder Duitse bezetting.

Brussel, 24 december.

De reeks boeken, waarin de talloze aanplakbrieven, welke de muren der Belgische steden sedert de bezetting door de Duitse legers overdekken, worden herdrukt, is terug met een vermeerderd. Na de verzamelingen over Brussel, waarvan dezer dagen reeds het zevende deeltje verscheen, en over Luik, waarover ik u destijds hier ter plaatse uitvoerig berichtte, is nu ook een soortgelijk werk over Gent verschenen, getiteld: Stad Gent, Verzameling der officiële bekendmakingen tijdens den oorlog in Gent en omgeving (Ledeberg, St.-Amandsberg, Gendbrugge), 12 oktober 1914-31 juli 1915. (Drukkerij Van Doosselaere en Zoon). Het bevat in niet minder dan 416 bladzijden, 214 ambtelijke bekendmakingen.

Ik zou deze werkjes willen noemen de oorkondeboeken der bezetting; niet uit zucht om aan iets vrij eenvoudigs een te wijdse naam te geven, maar in de overtuiging, dat zij zodoende het meest juist worden aangeduid. In de eerste plaats immers zijn deze verzamelingen bronnen van onschatbare waarde voor hem, die later

de geschiedenis van een stad tijdens de Duitse bezetting zal willen schrijven, want aanplakbiljetten zijn dan toch eigenlijk maar zondagsvliegen. Wel bewaart de vrees voor de schrikkelijkste straffen het opgeplakt papier voor de schennende mensenhand, doch wind en regen lachen wat met de bedreigingen van zelfs de strengste Duitse generaal en spelen ongestoord hun lustig spel met de meest zwaarwichtige oekazen.

Maar naast deze blijvende waarde, hebben de boekjes, waar ik nu over spreek, ook een dadelijk belang, want zij geven hem, die te lezen weet, ineens een kijk op de toestanden in zo'n bezette stad; en daar moeten wij in dit gezegende jaar 1915, waar de verkeersmiddelen en de inlichtingendienst zo prachtig in orde zijn, al heel dankbaar voor zijn.

Hoe gaarne zouden wij bv. zulke boekjes hebben voor de provincie Luxemburg, voor Namen, Charleroi, Doornik, voor Antwerpen zelfs; hoeveel meer zouden wij dan weten over de lotgevallen van het afgelopen jaar, dan wij nu uit enkele vage en verspreide berichten bijeen kunnen schrapen.

Wij moeten dan ook, hoewel ikzelf door bijzondere omstandigheden een tijdlang in de gelegenheid was u nogal geregeld inlichtingen te zenden over hetgeen er te Gent voorviel, met dat nieuwe boekje over Gent heel tevreden zijn, en daarom wil ik u er een en ander uit mededelen.

Nadat Antwerpen op 9 oktober 1914 zijn poorten had moeten openen voor de troepen van generaal von Beseler, trokken deze westwaarts, het Belgische leger en de Engelse hulptroepen achterna, die omsingeling en vernietiging trachtten te voorkomen. Hevige achterhoedegevechten, vooral gevoerd door te hulp gesnelde Franse marinefuseliers onder vice-admiraal Ronarc'h maakten het ijlings

voortrukken door Vlaanderen door von Beselers leger zo bezwaarlijk, dat het overschot van het Belgische leger tijd vond zich aan de IJzerlinie vast te zetten, waar het in de laatste dagen van oktober aan de invaller het "halt" kon toeroepen. Na een van die achterhoedegevechten, op 10 en 11 oktober door de Fransen bij Melle, tussen Schelde en spoorwegdijken geleverd, een hardnekkig en schitterend oorlogsfeit, waaromtrent nog niet genoeg verteld is, trok von Beseler op 12 oktober 1914 Gent binnen; het tijdperk van bezetting nam een aanvang met een proclamatie in drie talen, waarvan de Nederlandse tekst luidde:

Inwoners van Gent! Duitse troepen treden heden uw stad binnen. Aan geen enkele van uw medeburgers zal kwaad gedaan en uw goederen zullen geëerbiedigd worden, indien ge u onthoudt van alle vijandelijkheid.

Iedere tegenstand, zoals iedere poging de Duitse troepen te schaden, zal onmeedogend gestraft worden volgens de wetten van de oorlog.

Alle wapens, die in de stad voorhanden zijn, zijn dadelijk op het stadhuis af te leveren en aldaar aan mijn gemachtigde te overhandigen. Wie nadien nog in bezit van wapens gevonden wordt of in wiens woning wapens verborgen zijn, wordt doodgeschoten volgens de wetten van de oorlog. Uitgezonderd zijn enkel de politieagenten (niet de burgerwacht) en de personen, die een bewijs van verlof hebben, afgeleverd door een Duitse militaire overheid.

Indien nu of in de toekomst in uw stad Duitse troepen aangegrepen worden, wordt de bezetting er uit getrokken en de stad zal zonder genade in brand geschoten worden.

Ik waarschuw U!

De opperbevelhebber von Beseler, generaal der infanterie.

En daarnaast dit bericht:

Zal door de kop geschoten worden: al wie een draad of een kabel van de telegraaf- of telefoondienst zal beschadigen en ook al wie deze plakbrief zou afrukken.

Indien dergelijk misdrijf op het grondgebied van een gemeente gepleegd wordt, zal deze, indien de schuldige niet aangehouden wordt, de zwaarste weerwraak ondergaan.

Het Groot Duits Generaal Kwartier.

Terstond werden de ook in het overig bezette gebied reeds aangeplakte bekendmakingen van de gouverneur-generaal von der Goltz verspreid, waarin deze zijn benoeming en zijn oproep aan de Belgen bekend maakte, de gedwongen koers van het Duitse geld vaststelde en toezicht op de dienstplichtigen instelde.

In de eerste dagen volgden dan de met elke bezetting onafscheidelijke verordeningen. De burgemeester wees er nogmaals op dat “de Duitse geldmunt overal aanvaard moet worden aan 1,25 frank per mark”, maar de “koeponkes” (de coupons der Gentse gemeenteleningen, die als noodgeld dienst hadden gedaan) evenals voorheen geldig bleven. “Al wie coupons bezit, mag dus geheel gerust zijn”, voegde de burgervader er aan toe.

Nog zijn het door von der Goltz getekende affiches, die drukpers, schouwburg en cinema onder censuur brengen, de bewoners naar hun haardsteden terugroepen en het voor de Duitse legers zo gevaarlijk rondvliegen van duiven komen regelen, maar de commandant der stad Gent, generaal-majoor Jung, krijgt op 15 oktober zelf de eer der aanplakking, met zijn bevel om binnen de 24 uur aangifte te doen van toestellen voor draadloze telegrafie (vonkentelegrafische verbindingen, heet het in de ambtelijke stijl).

Een paar dagen daarna wordt de reeks opeisingen geopend, zij is helaas nog steeds niet gesloten, met een bevel om op te geven hoeveel benzine, carbid, machineolie, auto- en rijwielbanden en haver men in zijn bezit heeft. Daarnaast echter moeten nog vele veiligheidsmaatregelen genomen of verscherpt worden en het zijn voornamelijk twee punten, waarop angstvallig gelet moet worden: het houden van duiven en het verbergen van wapens.

Had von Beseler reeds dadelijk, op 12 oktober, inlevering van alle wapens bevolen, op 22 oktober herinnerde burgemeester Braun er de bevolking aan, “dat al wie drager van een wapen zal bevonden worden, zich blootstelt aan de zwaarste straffen, zelfs aan de doodstraf.” Nog was de bevelhebber der stad echter niet gerust; op 4 november doet de burgemeester dit “belangrijk bericht” aanplakken: Bij brief van 2 november brengt de bevelhebber der etappen mij ter kennis dat, volgens bericht door hem ontvangen, verscheidene inwoners nog in het bezit zouden zijn van wapens, namelijk van revolvers.

Hij vraagt dat die wapens zouden afgegeven worden en voegt daaraan toe dat, indien de Duitse gendarmerie, als zij binnenkort opzoekingen zal doen, nog wapens moest vinden, de bezitters ervan de zwaarste straffen voor zichzelf zullen oplopen en dat zij daarenboven, geheel de stad aan spijtige gevolgen zouden blootstellen.

Of er daarna geen wapens meer werden verborgen gehouden? Wie zal het zeggen; maar zeker is, dat nadien geen nieuwe proclamatie te dezer zake werd nodig geacht en de wapenverzameling in het oude Gravensteen een eerbiedwekkende afmeting had aangenomen.

Wederopbouw: Addenda (KVdW).

Brussel, 21 december.

Dezen onder u die in 1913 de wereldtentoonstelling te Gent bezochten - en wie zou durven bekennen, dat hij dit niet deed? - herinneren zich ongetwijfeld, onder andere merkwaardigheden en fraaiigheden, aldaar een snoezig dorpje te hebben gezien dat, niettegenstaande zijn afmetingen, onmiddellijk aan een speeldoos deed denken, zowel door het blinkend nieuwe ervan als door een gelijkmatigheid, een regelmaat, een opzettelijkheid, die alle gedachte aan werkelijkheid, aan spontaan gegroeid, aan het noodzakelijk ontstane leven van lieverlede uitsloot, en dat heette: "Le village moderne". Deze poging om ons te doen begrijpen, hoe een modeldorp van onze tijd er diende uit te zien, wilde het beantwoorden aan wat wij van een werkelijk modern dorp mogen verwachten, had, hoe loffelijk ook opgezet, het lot van alle expositiebedoelingen: alleen het schematische ervan bleef in ons geheugen, met, nu ja, een vage herinnering aan een of ander prettig hoekje, maar zonder dat wij het ons konden voorstellen als voortlevend in ruimte en tijd, als bestendig en bestemd tot een waarachtig levende toekomst, daartoe trouwens al te nuchter bedacht en te moedwillig opgetrokken: tentoonstellingsgedoe in een woord, waarvan wij wel wisten, dat het er alleen stond voor het plezier van onze ogen. Aan bedenken en optrekken van dat moderne dorp was nochtans heel wat arbeid en studie vooraf gegaan; het gaf aanleiding tot een hele literatuur, sedert de oorlog nog aangegroeid, waarvan het misschien zijn nut heeft, een, stellig onvolledige, nomenclatuur te geven. Daar hebt gij eerst een uitgave van de Belgische Boerenbond, die heet: "Bouwen en heropbouwen van Huis en Stal"; verder, en in rechtstreeks verband met de Gentse expositie, "Le village moderne", door P. De Vuyst. Theoretisch is, naast de speciale brochures door ons ministerie van landbouw uitgegeven, het werk van Cornet over "Constructions rurales"; terwijl een aantal

studies de theorie meer bepaald op plaatselijke esthetiek aanpassen, als: "Modelpachthof voor duinstreken", door Vanderveken en Kempeneers; "Installation-type de ferme en Campine", door Giele en Cochaux; "Installation de ferme pour la zone limoneuse", door Guisset en Dufour; "Plan-type de ferme pour la région ardennaise" en "Plan-type de ferme pour la région jurassique", beide door Hizette. Er bestaat nog een werk van algemene aard, dat wij danken aan de bibliothecaris van koning Albert: "Histoire de la maison rurale en Belgique". Voeg daar aan toe het prachtige stel desbetreffende foto's en schetsen, door de Belgische Touring Club in haar Bulletin en anders uitgegeven, en ge zult bemerken, dat wij bij het heroptrekken van onze geteisterde dorpen niet bepaald in het duister hoeven te tasten, en niet moeten schrikken, vooral bij de gedachte, dat het Belgische dorp der toekomst er uit zou gaan zien als het moderne dorp van de tentoonstelling te Gent, dat zijn opzettelijkheid en het feit, dat het door één enkele bouwmeester ontworpen was, zeer zeker minder aantrekkelijk en gewenst maakten.

Wat al de bovengemelde uitgaven ons, binnen het bestek van deze brieven, kunnen leren, moge het onderwerp uitmaken van een volgende "correspondentie." Voor vandaag houd ik mij bij mijn belofte, u te vertellen wat zoal tot op heden van Belgische zijde gedaan werd, om in een naaste toekomst de wederopbouw van onze dorpen te verzekeren. (Of het Duitse bestuur zich vooralsnog met de zaak meer bepaald heeft ingelaten, is mij onbekend.)

Al het werk, ondernomen en ten uitvoer gebracht door de bijzondere commissie, waar "le village moderne" zijn bestaan aan dankte, was als een onwillekeurige voorbereiding tot datgene, waartoe ons de tegenwoordige toestand der gehavende dorpen noodzaken zal; die commissie kwam dan ook weer bijeen onder de naam van "Commission de l'embellissement de la vie rurale", en vatte, in samenwerking met de ontstane hulpcomités - zij zijn te talrijk om ze

alle te noemen - haar studies weer op. De eerste vrucht daarvan was een circulaire aan de provinciale landbouwafdelingen, in februari reeds verzonden. Daarin wordt hen, en de gemeentebesturen waar ze in betrekking mee staan, en de landbouwers die naar die gemeentebesturen luisteren op het hart gedrukt, dat zij er zich vooral voor hoeden moeten, weer op te gaan bouwen voor een bevoegde commissie de geleden schade wel degelijk heeft vastgesteld; liever dus wachten op de vrede, moet de leuze zijn; vooral niet op de beslissingen van vergoeding of tussenkost in de verliezen vooruit willen zijn, en zich voorlopig behelpen met wat is overgebleven of aan noodwoningen en -stallingen werd opgetrokken. De bedoeling van deze gebiedende raadgeving is duidelijk: men wil de boer alle recht op vergoeding verzekeren, en die vergoeding zo hoog mogelijk doen stellen. Daar zou dan ook niets dan lof over te spreken zijn, indien zulke afwachtende houding nu maar mogelijk ware. Het kan gebeuren dat zij het in sommige gevallen inderdaad is. Wie echter een echt slagveld heeft gezien, zal het voor zulk een plaats ten stelligste moeten tegenspreken. In oktober van verleden jaar bezocht ik de streek, waar, voor de inneming van Antwerpen, de wekenlange slag van Epegem werd uitgevochten. Zo kwam ik, even boven Vilvoorde, door Houtem, dat gedeeltelijk was vernield. Reeds was een deel der boerenbevolking teruggekeerd, aangetrokken door de vertrouwde aarde. De meesten echter hadden van huis en have helemaal niets, of hoogstens vier muren en een stuk dak gevonden. Nu woonden zij, soms vier gezinnen bij mekaar, in wat overbleef van een of andere schuur, niet veel minder dan onder de blote hemel. En dat, terwijl de winter aan de deur stond ... Begrijpt men nu wat het betekent, aan zulke dompelaars te gaan aanraden, op commissies, en beraming der schade, en uitbetalen van een vergoeding te wachten? Daar is nu allang een jaar over heen. Is de vergoedingscommissie al samengesteld? Ik kan het niet met zekerheid zeggen, maar er bestaan goede gronden om er aan te

twijfelen. En intussen zouden de boeren, waar de toekomst van het land grotendeels van afhangt (na al het kwaad dat thans van hen gezegd wordt, komt hen de erkenning toe, dat ze in deze aan hun plicht minder dan wie tekort komen) - intussen zouden de boeren zich maar tevreden moeten stellen, winter aan winter, met voorlopige schuilplaatsen - nu dat ze juist geld genoeg hebben kunnen verdienen (een buitenkansje!), om aan een verbeterde opbouw van hun doening te kunnen denken.

Merk wel: ik geef aan de commissie geen ongelijk. En een raad te geven aan wie het ook zij ligt alles behalve in mijn bedoeling, laat staan dat ik daar de macht toe hebben zou. Maar te wijzen op de quasi onmogelijkheid waar de boer in verkeert, om op schadevergoeding, of zelfs maar op berekening daarvan te blijven wachten, brengt anderen misschien op het idee, hoe men daar in verhelpen kon. Want, men merke het wel: hier zijn hulpgelden niet voldoende: het is het karakter van voorlopigheid dat niet deugt, gebrekkig als het persé is, en waarachtig niet geschikt om de landbouw de gewichtige rol te helpen spelen, die hij thans meer dan ooit te vervullen heeft ...

De circulaire, waar wij het hier over hebben, komt verder met allerlei voorschriften voor de dag, waar wij het overigens geheel mee eens zijn: regionale secties dienen ingericht; zij zullen fotografische documenten verzamelen: zij zullen de betrokkenen bekend maken met het besluit, dat bij heropbouw vermoedelijk op geen subsidie of tegemoetkoming mag gerekend worden zo de plattegronden niet aan de provinciale comités worden onderworpen en door deze goedgekeurd; zij zal hun leren dat minder naar weidsheid dan naar praktisch nut en logica dient gestreefd; dat, bij opmaken der plattegronden, de betrokkenen goed zullen doen, de raad en hulp in te roepen van een plaatselijke architect en van de staatsagronoom, wier samenwerking in deze van het grootste nut kan zijn, vooral

voordat de plannen aan de provinciale overheden worden onderworpen, dit met het oog op tijdsbesparing; en eindelijk agronoom als architect inprenten, dat zij goed zullen doen, in deze hun belangloosheid te tonen ...

Ziedaar, allemaal uitstekende inzichten en aanduidingen, waarvan ik maar hoop, dat ze geen dode letter blijven, en dat weldra gelegenheid zal bestaan ze tot levende werkelijkheid te maken, tot ons aller heil ...